

N:o 48.

Ank. till Riksd. Kansli den 18 April 1884, kl. 12 midd.

Lag-Utskottets Utlåtande, i anledning af väckta motioner om ändrade grunder för deltagande i den församling åliggande skyldighet att bygga prestgård.

Bestämmelserna angående deltagande i den församling åliggande skyldighet att bygga prestgård äro både många och mycket obestämda.

Skatteregleringskomitén, i sitt den 13 September 1882 afgifna utlåtande, lemnar (ss. 351—353) öfver dessa bestämmelser följande öfversigt:

»Såsom allmän regel är stadgadt i Byggningsbalken 26 kap. 2 §, att »prestgård skola ock alle bygga efter gårdstatalet», d. v. s. mantalet, med de hus, som i samma § äro närmare angifna; och skola socknemännen »dessa hus, och ej flere, med tak och innanredet kyrkoherden färdiga antvarda, och vare han sedan skyldig att hålla dem vid magt med egen kostnad. När de af ålder och bruk, och ej af prestens vanrykt förfalla; då skola socknemän dem bygga och bättra på deras kostnad». Enligt Kongl. brefven den 21 Oktober 1736, den 4 Maj 1759, den 16 Juli 1766 och den 29 Januari 1812, samt Kongl. Resolutionen på presterskapets besvär den 7 Juli 1752, § 5, skola materialier, körslor, dagsverken och penningetillskott till sådan byggnad utgöras efter *oförmedlade* mantalet.

»Friheterna från prestgårdsbyggnad äro dock ganska talrika och betydande. Sålunda äro *befriade*:

1) Sätes- och ladugårdar samt afhysta rå- och rörshemman, enligt *Bih. till Riksd. Prot. 1884. 7 Saml. 31 Häft.*

26 kap. 2 § Byggningabalken, äfven om de äro i ofrälse mans ego, jemlikt Kongl. brefvet till Kammarkollegiet den 3 Juli 1829; skoland denna frihet så förstås, att säterierna med de inom deras enskilda bolbys egor anlagda gamla och nybyggda torp äro fria, men för de till sätesgårdarne hörande samt bebodda rå- och rörshehman svarar landbon, efter vanligheten, till prestgårdsbyggnad. Fria äro ock säterierna i Skåne, Halland, Blekinge och Bohuslän, men de under dessa säterier lydande insockne- eller veckodagshemman skola uti slik byggnad deltaga, der så af ålder varit. (Adelns privilegier den 16 Oktober 1723, § 8.)

2) Kungs- och kungsladugårdar, äfvensom boställen, som tillkommit medelst dertill anordnade kungsgårdar. (Kongl. Reglementet den 20 November 1741, § 2; Kongl. brefvet till Kammarkollegiet den 12 April 1748; Kammarkollegiets bref den 18 Januari 1804.)

3) Berustade säterier. (Kongl. brefvet den 18 December 1690; Kongl. Resolutionen den 25 Maj 1720, § 12; Kammarkollegiets bref den 18 Januari 1804 samt Utslag den 9 September 1807 och den 15 Februari 1815; Kongl. brefvet till Kammarkollegiet den 3 Juli 1829.)

4) Andra krono- och skattesäterier. (Kongl. brefvet till Kammarkollegiet den 4 Juni 1858.)

5) Akademihemman, som åtnjuta frälserätt och frihet. (Kongl. Donationsbrefvet den 31 Augusti 1624; Kongl. Resolutionerna den 7 Januari 1731 och den 20 November 1738; Kongl. brefven den 15 Maj 1767, den 30 Oktober 1770 och den 16 December 1812.)

6) Preste-, kapellans- och klockarebol samt stommar (Kongl. Resolutionerna på allmogens besvär den 13 December 1672, § 4 och den 25 Maj 1720, § 41), hvarunder äfven annex- och mensalhemman torde förstås (Kongl. Resolutionen den 6 April 1681; presterskapets privilegier den 16 Oktober 1723, § 4).

7) Skattlagda utjordar. (Kongl. brefvet den 10 och Kammarkollegiets kungörelse den 29 Oktober 1793; Kongl. brefvet till Kammarkollegiet den 4 Augusti 1813.)

»I de pastorat, der kapellförsamlingar finnas, få de senare ej undandraga sig den vanliga prestgårdsbyggnaden, som de förut gjort, innan kapellet byggdes (Kongl. Resolutionen den 17 December 1734, § 2); och beträffande så små pastorat, att de blott bestå af 8 à 10 bondehemman, utom säterier, uttalar Kongl. Maj:t i Resolutionen den 17 September 1723, § 37, sin förmodan »att adeln lærer af fri vilja låta sina torpare samma byggnad underhjelpa».

»Prestgårdarne på landet i *Skåne* byggas och underhållas af boställshafvarne ensamme, utan något församlingens deltagande, ehvad kyrkoherden uppbär helgonskyld eller ej (Kongl. Förordningen angående

prestgårdsbyggnader i Skåne den 16 December 1870, § 1). — Om prestgårdsbyggnad på *Gotland* innehåller Kongl. stadgan den 20 September 1648, att de hus, som nödiga äro, skola af allmogen hållas. — I *Bohuslän* böra insockne frälsehemman i prestgårdsbyggnad taga lika del med krono- och skattehemman, samt skärgårdsmän och fiskeriiddkare derstädes biträda med handtlangaredagsverken efter matlag, enligt Kongl. brefvet den 29 November 1784.

»Som bruksegare, hvilka ega *stångjernshamrar*, vid prestval rösta för hvarje härd emot ett hemman, böra de ock i samma förhållande deltaga i prestgårdsbyggnad, så vida hamrarne icke äro belägna på säteriets samt rå- och rörshemmans egor, då de äro befriade. — Alla *krono- och skatteqvarnar*, som ej äro begripna under något hemmans skattläggning, utan i Kronans jordeböcker och räkenskaper stå uppförda för sin särskilda ränta, böra ock deltaga i prestgårdsbyggnad efter beloppet af räntans kronovärde, jemfördt med hemmanens i socknen. — — — (Kongl. Resolutionen på allmogens besvär den 1 September 1741, § 40.)

»Sådana här ofvan icke nämnda verk och inrättningar, hvilkas egare eller innehafvare ega rösträtt vid prestval, äro, enligt beslut, som Kongl. Maj:t i särskilda mål meddelat, skyldiga deltaga i prestgårdsbyggnad.»

Ändring i dessa bestämmelser påyrkas nu i två från Andra Kamraren till Lag-Utskottet hänvisade motioner, i hvilka föreslås:

i den ena, N:o 3, af Herr *Olaus Olofsson*, med hvilken Herr *J. M. Svensson* instämt:

»att Riksdagen måtte fatta det beslut, att ordet »gårdtalet» i 26 kap. 2 § Byggningabalken måtte förändras till »fyrktalet», samt att Kongl. brefvet den 4 Maj 1759 måtte förklaras upphäfdt i hvad det samma angår prestgårdsbyggnad;»

och i den andra, N:o 9, af Herr *Lars Nilsson* i Viby:

»att, med upphäfvande af deremot möjligen stridande författningar, 26 kap. 2 § Byggningabalken måtte erhålla följande förändrade lydelse:

Prestgård bygges efter det fyrktal, som för rösträtt i kyrkostämma är gällande. I prestgård skall vara — — — — —

Dessa hus och ej flera ega socknemän med tak och innanredet kyrkoherden färdige antvarda och vare han sedan skyldig att hålla dem vid makt med egen kostnad. När de af ålder och bruk och ej af prestens vanryckt eller underlåtet underhåll förfalla, så att de ej vidare kunna repareras, då skola socknemän dem nybygga på deras kostnad; och må virke — — — — — vid deras byggnad i prestgård».

Båda motionärernes förslag gå sålunda ut derpå, att såsom grund för deltagande i den församling åliggande skyldighet att bygga prestgård må stadgas fyrktalet; hvarjemte Herr Lars Nilsson med sin motion åsyftar förtydligande af de i ofvannämnda lagrum meddelade bestämmelser i fråga om kyrkoherdes skyldighet att underhålla de åt honom af församlingen uppförda laga hus.

Hvad då först angår den senare frågan, så torde hon allt för nära sammanhänga med en annan, som för närvarande icke utgör föremål för Riksdagens handläggning, nemligen den om en ny för hela riket gällande ecklesiastik boställsordning, för att kunna på ett tillfredsställande sätt lösas utan sammanhang med nämnda fråga.

Redan den 28 Januari 1863 anhöllo Rikets Ständer i underdånig skrifvelse, att Kongl. Maj:t måtte tackas låta utarbета och för Rikets Ständer framlägga förslag till en, om än i vissa delar efter särskilda förhållanden inom olika orter lämpad, likväl, så vidt sådant sig göra läte, för hela riket gällande ecklesiastik boställsordning. I anledning häraf anbefalde Kongl. Maj:t den 13 Februari 1863 Kammarkollegium att utarbета och till Kongl. Maj:t inkomma med förslag till förordning i den syftning, Rikets Ständers skrifvelse angåfve. Af Kammarkollegium afgafs sådant förslag äfvensom underdånigt utlåtande den 30 Mars 1865 och, på Kongl. Maj:s befallning, efter åtskilliga vederbörandes hörande, nytt underdånigt utlåtande i ämnet den 29 April 1867.

Emellertid förnyade Riksdagen i skrifvelse den 10 Maj 1876 Rikets Ständers förenämnda anhållan af år 1863, i anledning hvaraf Kongl. Maj:t den 30 December 1876 åt särskild person lemnade nådigt uppdrag att, efter granskning af Kammarkollegiets utlåtanden och förslag i ämnet, i den mån dåmera förändrade förhållanden eller eljest förekomna anledningar kunde föranleda, utarbета förslag till de jemkningar i författningsförslagets särskilda delar, som deraf kunde blifva en följd, äfvensom i öfrigt biträda chefen för Ecklesiastikdepartementet vid detta ärendes beredande till föredragning. Den 19 Oktober 1877 förordnade Kongl. Maj:t vidare, att en af domkapitlet i Karlstad i skrifvelse den 17 November 1875 gjord underdånig framställning om utfärdande af en författning, huru i vissa fall med af- och tillträdessyner å prestboställen borde förhållas, skulle beredas till föredragning i sammanhang med förslaget till ecklesiastik boställsordning. Sedan enligt ofvan omförmälda uppdrag ett nytt förslag till författning rörande presterskapets boställen blifvit utarbetadt och aflemnadt till chefen för Ecklesiastikdepartementet, erhöilo fyra personer uppdrag att jemte den, som utarbetat förslaget, deltaga i granskningen af samma förslag; och afgåfvo desse fem komiterade, som ansågo sig i följd af det

nådiga uppdraget jemväl böra föreslå de ändringar i förslaget, till hvilka den gemensamma granskningen föranledt, under den 28 Mars 1879 förslag till *Förordning, angående presterskapets boställen*, med inledning och motiv, hvilket förslag finnes särskildt af trycket utgifvet. Öfver detta förslag hafva Kongl. Maj:ts samtliga Befallningshafvande äfvensom domkapitlen erhållit befallning att afgifva underdåniga utlåtanden. Alla dessa hafva emellertid ännu icke till Kongl. Maj:t inkommit.

Då således förslag till ecklesiastik boställsordning torde komma att inom den närmaste framtiden af Kongl. Maj:t för Riksdagen framläggas, får Utskottet hemställa,

- 1) att Herr Lars Nilssons motion, i nu omförmälda del, icke må vinna Riksdagens bifall.

Om Utskottet sålunda för närvarande icke finner skäl förekomma att ingå i pröfning af frågan om fördelningen mellan boställshafvaren och församlingen af skyldigheten att vidmakthålla och bättre laga husen å prestgård, så torde deremot, oberoende af denna fråga, grunden för fördelningen mellan socknemännen af den skyldighet med afseende å byggnad och underhåll af prestgård (kyrkoherdeboställe), hvilken lagligen åligger socknemännen, väl kunna egna sig för särskilda bestämmelser i syfte att låta socknemännens deltagande i detta kommunala besvär blifva på dem fördeladt efter billigare och rättvisare grunder, än de hittills gällande, för hvilka Utskottet här ofvan redogjort.

Frågan är icke ny. Den har under det nya riksdagsskicket, i olika former, förekommit vid riksdagarne 1868 (Lag-Utskottets Utlåtande N:o 10), 1870 (Lag-Utskottets Utlåtanden N:ris 10 och 18), 1872 (Lag-Utskottets Utlåtanden N:ris 27 och 47) 1875 (Lag-Utskottets Utlåtande N:o 20) och 1876 (Lag-Utskottets Utlåtande N:o 32), hvarförutom dels vid samma, dels vid öfriga riksdagar mångfaldiga framställningar skett om ändring i fördelningen af byggnadsskyldigheten mellan församlingen och boställshafvaren, densammas öfvertagande i dess helhet af den senare, m. m.

Skatteregleringskomitén har, i sitt ofvan omförmälda utlåtande, om nu ifrågavarande skyldighets utgörande, kostnaden derför och dennas fördelning lemnat åtskilliga statistiska uppgifter (ss. 27, 28, 373 — jemte motsvarande tabeller), samt uttalar sig sålunda:

“Sedan länge har man kommit till insigt derom, att mantalet icke vidare är en tillförlitlig gradmätare på olika fastigheters skatteförmåga.

Denna insigt har föranledt, att mantalet afskaffats såsom grundval för utgörande af kyrkobyggnadsskyldigheten, och det har syntts komitén vara af bjudande skäl påkalladt att nu jemväl för de återstående förevarande fall (af kommunal byggnadsskyldighet), der mantalet bibehållits såsom grund för utskylders utgörande, ersätta detsamma med en annan och rättvisare norm. Äfven ur andra synpunkter har komitén funnit mycket vara att anmärka mot nu gällande grunder för utgörande af ifrågavarande byggnadsskyldigheter“ (s. 371.)

»I hittills gällande bestämmelser rörande ifrågavarande kommunala byggnadsskyldigheter har den utan tvifvel rigtiga åsigten, att till vissa slags utgifter den fasta egendomen bör i högre grad än andra beskattningsföremål bidraga, funnit ett om än otillfredsställande uttryck (sid. 374). — — — Likaledes har komitén ansett billigt, att äfven i de öfriga byggnadsskyldigheterna, som hittills utgjorts endast af jordbruksfastighet samt, hvad prestgårdsbyggnad beträffar, jemväl af bruk och qvarnar, deltagande åläggas äfven innehafvarne af hittills befriad fastighet äfvensom, om ock i ringare grad, dem, hvilka icke ega fastighet, men erlägga skatt för inkomst af kapital och arbete. Rättelse af det missförhållande, som för närvarande eger rum i berörda hänseende, har syntts komitén så mycket angelägnare, som påtagligt är, att värdet af annan fastighet och beloppet af inkomst år efter år ökas i långt högre grad än värdet af jordbruksfastighet, hvarigenom sagda missförhållande komme att allt bjertare framträda. Kyrkobyggnadsskyldigheten, i fråga om hvilken nämnda grundsats redan blifvit i icke ringa grad erkänd, är för öfrigt den drygaste af de tre (kommunala byggnadsskyldigheterna), hvadan den ökning i utskylder, som genom en rättvisare fördelning, grundad på taxeringsvärdet å fastighet samt beloppet af beskattningsbar inkomst, jemväl af de öfriga komme att drabba de hittills fritagna beskattningsföremålen, icke blefve af särdeles stor betydighet. En sådan ökning är, hvad annan fastighet beträffar, fullt befogad, och, hvad inkomst af kapital och arbete angår, har komitén funnit möjligt att, såsom framdeles skall visas, på annat sätt motverka en för denna ofördelaktig rubbning i skattebördans relativa tyngd.

»I sammanhang härmed har ock hos komitén den mening gjort sig gällande, att deltagandet i ifrågavarande bördor bör utsträckas till all jordbruksfastighet af hvad slag som helst“ (sid. 375).

Komitén, som fann det vara af vigt, att för deltagande i all kommunal byggnadsskyldighet erhöles en gemensam grund, hvilken med afseende å det större intresse, innehafvare af fastighet såsom ständige ledamöter i kommunen hade af dess bestånd och utveckling, borde medföra högre utgift för fastighet än för inkomst, har på dessa och i öfrigt

anförda skäl, som på det närmaste sammanhånga med hela det sätt, å hvilket komitén ansett den kommunala beskattningen i allmänhet böra ordnas, föreslagit, "att 1, 2 och 4 §§ i 26 kapitlet Byggningsbalken måtte på det sätt ändras, att bestämmelser i dem införas derom, att kostnaderna för deri omförmälda byggnader skola utgå efter samma grund, som komitén för utgörande af kommunalutskylder föreslår" (sid. 403). För frågans vidare behandling hos Kongl. Maj:t är redogjort i Utskottets förut afgifna Utlåtande N:o 32, ss. 5—7.

Utskottet anser jemväl för sin del de nu i förevarande ämne gällande bestämmelser böra förändras. I kostnaden för prestgårdsbyggnad torde fastighet böra deltaga med hela samt andra beskattningsföremål med fjerdedelen af derå belöpande fyrktal. Till stöd för sådan ändring åberopar Utskottet uti tillämpliga delar de skäl, som för en liknande anordning beträffande deltagande i tingshusbyggnad finnas anförda i Utskottets nyss åberopade Utlåtande N:o 32, hvilket godkändes af Första Kammaren med 73 röster mot 20, som afgåfvos för afslag, samt af Andra Kammaren utan öfverläggning eller omröstning.

På grund af det nu anförda och med erinran, att enligt Lagen angående tillsättning af presterliga tjänster den 26 Oktober 1883 valrätten vid prestval blifvit utsträckt till en hvar, som i församling, der sådant val skall anställas, eger rättighet att i kyrkostämmas öfverläggningar och beslut deltaga, får Utskottet, med anledning af hvad ej mindre Herr Olaus Olofsson än äfven Herr Lars Nilsson i hit hänförligt afseende föreslagit, hemställa,

2) att Riksdagen ville för sin del antaga följande

Lag

angående skyldighet att deltaga i kostnaden för byggnad och underhåll af prestgård.

Med ändring af hvad 26 kap. 2 § Byggningsbalken och särskilda författningar innehålla häremot stridande, förordnas som följer:

Der enligt 26 kap. 2 § Byggningsbalken eller särskilda författningar det åligger socknemän att på sin kostnad bygga eller bättra husen å prestgård, skola

i sådan kostnad alla de, hvilka inom församlingen erlægga kommunalutskylder, deltaga, för fastighet efter hela samt för andra beskattningsföremål efter en fjerdedel af derå belöpande fyrktal. Uppkommer vid den beräkning bråktal, skall det bortfalla.

Stockholm den 18 April 1884.

På Lag-Utskottets vägnar:

AXEL BERGSTRÖM.